

DOI: <https://doi.org/10.52714/dthu.sch.2231.1798>

KHAI THÁC CHẤT LIỆU VĂN HÓA CỦA HOA SEN TRONG QUẢNG BÁ VÀ PHÁT TRIỂN DU LỊCH TỈNH ĐỒNG THÁP

Trương Thị Lam Hà

*Khoa Văn hóa học, Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn,
Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh, Việt Nam*

Email: lamha@hcmussh.edu.vn

Lịch sử bài báo

Ngày nhận: 18/03/2025; Ngày nhận chỉnh sửa: 12/04/2025; Ngày duyệt đăng: 13/05/2025

Tóm tắt

Hoa sen là một loài hoa không chỉ rất quen thuộc ở Việt Nam mà còn phổ biến ở nhiều nước trên thế giới. Hoa sen có giá trị tự nhiên, giá trị văn hóa và vai trò quan trọng trong việc phát triển kinh tế và quảng bá du lịch tỉnh Đồng Tháp. Bài viết với mục tiêu nghiên cứu là phân tích giá trị văn hóa của hoa sen và đưa ra hướng khai thác chất liệu văn hóa của hoa sen trong quảng bá và phát triển du lịch ở Đồng Tháp. Phương pháp phân tích, tổng hợp dựa trên dữ liệu thứ cấp của các nhà nghiên cứu đi trước kết hợp phương pháp quan sát thông qua điền dã thực địa. Kết quả cho thấy hoa sen mang giá trị văn hóa, là biểu tượng cho vùng đất Đồng Tháp. Bài viết đề xuất hướng khai thác chất liệu văn hóa của hoa sen thông qua các giá trị phẩm chất con người, giá trị kỷ ức văn hóa và các thiết chế văn hóa gắn liền với sen, tạo nên giá trị nhận diện Đồng Tháp so với các tỉnh khác trong cả nước.

Từ khóa: *Du lịch, giá trị, hoa sen, quảng bá, văn hóa.*

Trích dẫn: Trương, T. L. H. (2026). Khai thác chất liệu văn hóa của hoa sen trong quảng bá và phát triển du lịch tỉnh Đồng Tháp. *Tạp chí Khoa học Đại học Đồng Tháp*, 15(4), 40-49. <https://doi.org/10.52714/dthu.sch.2231.1798>

Copyright © 2026 The author(s). This work is licensed under a CC BY-NC 4.0 License.

EXPLOITING THE CULTURAL RESOURCES OF LOTUS FLOWER FOR TOURISM PROMOTION AND DEVELOPMENT IN DONG THAP PROVINCE

Truong Thi Lam Ha

*Faculty of Cultural Studies, University of Social sciences and Humanites,
Vietnam National University Ho Chi Minh city, Vietnam*

Email: lamha@hcmussh.edu.vn

Article history

Received: 18/03/2025.; Received in revised form: 12/04/2025; Accepted: 13/05/2025

Abstract

Lotus flower is not only familiar in Vietnam but also popular in many countries worldwide. It holds natural and cultural values and plays a significant role in the economic development and tourism promotion of Dong Thap province. This article aims to analyze the cultural value of this flower and propose ways to exploit its cultural material in product promotion and tourism development in Dong Thap. Secondary data were based on previous researchers, combined with observational methods through field surveys. The results show that the flower carries cultural value and is a symbol of Dong Thap. The article proposes exploiting this cultural material through human qualities, cultural memory values, and cultural institutions associated with the lotus, creating a distinct identity for Dong Thap compared to other provinces nationwide.

Keywords: *Culture, lotus flower, promotion, tourism, value.*

1. Đặt vấn đề

Hoa sen là một loài hoa không chỉ rất quen thuộc ở Việt Nam mà còn phổ biến ở nhiều nước trên thế giới. Hoa sen không chỉ thể hiện vẻ đẹp tự nhiên mà còn mang tính biểu trưng, thể hiện ý nghĩa văn hóa. Ở Việt Nam, một số tỉnh thành có trồng nhiều sen như Hà Nam, Hà Tĩnh, Ninh Bình, Nghệ An, Long An, Cần Thơ, An Giang, Sóc Trăng, Vĩnh Long... nhưng Đồng Tháp là vùng trồng nhiều sen nhất, và chỉ có Đồng Tháp chọn hình ảnh sen hồng và khẩu hiệu “Đồng Tháp - thuần khiết như hồn sen” để quảng bá hình ảnh. Thực tế cho thấy, sen có giá trị văn hóa và vai trò quan trọng trong việc phát triển kinh tế và quảng bá du lịch tỉnh Đồng Tháp. Đồng Tháp đã chọn hoa sen là biểu tượng của vùng đất và khai thác có hiệu quả vẻ đẹp tự nhiên và giá trị kinh tế của hoa sen trong phát triển kinh tế và du lịch địa phương. Giá trị văn hóa của hoa sen cũng được địa phương nhấn mạnh và thể hiện ở các hoạt động quảng bá về văn hóa và du lịch của tỉnh. Tuy nhiên, để tăng cường khai thác các giá trị văn hóa, cần làm rõ hơn sự gắn kết giữa sen với con người và vùng đất Đồng Tháp. Bài viết với mục tiêu nghiên cứu là phân tích giá trị văn hóa của hoa sen và đưa ra hướng khai thác chất liệu văn hóa trong quảng bá và phát triển du lịch ở Đồng Tháp.

2. Lý thuyết và phương pháp nghiên cứu

Để làm rõ giá trị văn hóa của hoa sen, chúng tôi dựa trên quan điểm của Thuyết định hướng giá trị của Kluckhohn Florence và Strodtbeck Fred. Dựa trên khái niệm giá trị của Clyde Kluckhohn, Kluckhohn F. và Strodtbeck F. đã phát triển lý thuyết về các giá trị phổ quát. Theo đó, những xã hội khác nhau sẽ phản ánh các giá trị và định hướng giá trị khác nhau. Và như vậy, “chúng ta có thể sử dụng các giá trị để nghiên cứu sự biến đổi trong một nền văn hóa cũng như sự khác biệt và tương đồng giữa các nền văn hóa” (Hills, 2002, tr. 11). Vận dụng lý thuyết về giá trị, đề tài sẽ phân tích giá trị văn hóa của hoa sen để thấy được tính biểu tượng của hoa sen trong văn hóa Việt Nam, từ đó gắn kết hình ảnh biểu tượng của hoa sen để quảng bá vẻ đẹp của tự nhiên và con người Đồng Tháp. Về phương pháp nghiên cứu, bài viết dựa trên dữ liệu thứ cấp của các nhà nghiên cứu đi trước kết hợp phương pháp quan sát thông qua điền dã thực địa.

3. Kết quả và thảo luận

3.1. Giá trị văn hóa của hoa sen và sự gắn kết giữa sen với vùng đất và con người Đồng Tháp

Có nhiều quan điểm khác nhau về thuật ngữ giá trị. Các nhà nghiên cứu như J.H. Fichter, C. Kluckhohn, A. Giddens, R.T. Shafer chung quy đều cho rằng giá trị là những gì tốt đẹp và được thừa nhận bởi cộng đồng trong từng nền văn hóa cụ thể (trích dẫn ở Lê, 2016, tr. 20). Có thể thấy, giá trị ngoài tính khách quan vốn có (phẩm chất của khách thể) còn mang tính chủ quan (sự đánh giá, thừa nhận của chủ thể). Theo Trần (2016, tr. 41, tr. 53-58), giá trị có thể được chia làm hai loại là giá trị tự nhiên và giá trị nhân sinh, và giá trị nhân sinh được chia làm giá trị văn hóa và giá trị văn minh, giá trị văn hóa bao gồm giá trị con người và giá trị gián tiếp có liên quan đến con người, trong giá trị con người có giá trị cá nhân và giá trị xã hội.

Hoa sen có nhiều giá trị về tự nhiên và giá trị văn hóa. Sen là loài hoa tự nhiên nhưng đã được con người gán cho những ý nghĩa mang tính biểu tượng. Sen xuất hiện thường xuyên trong nghệ thuật tạo hình. Hoa sen được nhắc đến với ý nghĩa biểu tượng là phẩm chất thanh cao “gần bùn mà chẳng hôi tanh mùi bùn”. Sen còn là chất liệu được sử dụng trong văn học dân gian, thể hiện tình yêu đôi lứa “*bỏ quên cái áo trên cành hoa sen*” (Ca dao)... Hoa sen ngoài ý nghĩa thanh cao, trong sáng, theo Trần và Trịnh (2017, tr. 225), “một trong nhiều ý nghĩa của bông sen vẫn được kể tới là: nơi để sinh ra”. Kiều (2011, tr. 16) cho rằng, ý nghĩa một số biểu tượng hoa sen như: là sinh thực khí nữ tính; là sự no đầy, phồn vinh, phúc lộc, trường thọ; là sự linh thiêng, sự sinh đẻ siêu nhiên, con cháu đông vui; là sự sống vĩnh hằng

và tái sinh; là sự thuần khiết thánh thiện, duy trì phát triển Phật pháp, trí tuệ, dẫn đến niết bàn...

Ở Việt Nam, nhắc đến hoa phượng đỏ, nhiều người sẽ nhớ đến Hải Phòng - được gọi tên thành phố Hoa phượng đỏ. Nhắc đến xứ Dừa, nhiều người sẽ nghĩ ngay đến tỉnh Bến Tre, còn nhắc đến hoa sen, sẽ nhớ đến Đồng Tháp: “*Thấy bông sen nhớ đồng quê Tháp Mười*” (Ca dao). Đồng Tháp còn có tên gọi Đất Sen Hồng, bởi đây là vùng đất trồng rất nhiều sen, đặc biệt là loài sen hồng. Khi nhắc đến Đồng Tháp, không ai không nhớ câu: “*Tháp Mười đẹp nhất bông sen/ Việt Nam đẹp nhất có tên Bác Hồ*” (Bảo Định Giang). Như vậy, ý nghĩa kết nối giữa hoa sen và Đồng Tháp đã hiện hữu từ lâu trong tâm thức của người Việt Nam, đây là một thế mạnh để Đồng Tháp tăng cường quảng bá du lịch gắn với sen nhằm nâng cao hình ảnh và vị thế của Đồng Tháp. Biểu tượng hoa sen có thể khai thác trên nhiều khía cạnh, cả vẻ đẹp bên ngoài và vẻ đẹp bên trong, điều này cũng được minh chứng qua câu slogan mà Đồng Tháp lựa chọn: “Đồng Tháp - thuần khiết như hồn sen”.

“Đồng Tháp - thuần khiết như hồn sen” là câu slogan của tỉnh Đồng Tháp trong quảng bá và phát triển du lịch. Một số tỉnh thành ở Việt Nam cũng có khẩu hiệu (slogan), như tỉnh Kon Tum cũng công bố khẩu hiệu “Du lịch Kon Tum: “Trải nghiệm văn hóa - Khám phá thiên nhiên”, Thái Nguyên có slogan “Trải nghiệm xứ Trà, đậm đà bản sắc”, Nha Trang - Khánh Hòa: “Chạm đến trái tim”, Bà Rịa - Vũng Tàu thì có “Bà Rịa-Vũng Tàu Khẳng định tiềm năng - Nâng tầm hội nhập”, Cần Thơ là “Cần Thơ - Thành phố sông nước, đô thị sinh thái đáng sống”, An Giang là “Hội tụ - Khám phá - Lan tỏa”, Bến Tre là “Du lịch sinh thái, sông nước xứ Dừa”... Qua một số câu slogan của các tỉnh, cho thấy nhiều tỉnh chú ý nhấn mạnh sự song hành giữa giới thiệu thiên nhiên và văn hóa đặc trưng của địa phương hoặc nhấn mạnh vào xu hướng phát triển, định hướng du lịch của địa phương.

Theo như câu slogan “Đồng Tháp - thuần khiết như hồn sen”, Đồng Tháp chọn hoa sen là biểu tượng cho vẻ đẹp không chỉ tự nhiên mà còn là vẻ đẹp văn hóa. Theo Susane Langer, ý nghĩa biểu tượng gắn với ba phạm trù: sự diễn ý (signnification), sự biểu thị (denotation) và nội hàm (connotation) (Nguyễn, 2020, tr. 62). Hình ảnh hoa sen gắn liền với Đồng Tháp, và sen không chỉ thể hiện giá trị văn hóa vật chất mà còn là văn hóa tinh thần.

Về văn hóa vật chất, ở lĩnh vực sinh kế, hoa sen mang lại hiệu quả kinh tế đáng kể cho người dân Đồng Tháp. Qua kết quả phân tích hiệu quả sản xuất sen tại huyện Tháp Mười, tỉnh Đồng Tháp cho thấy: “Nông hộ đạt lợi nhuận trung bình là 30,64 triệu đồng/ha. Điều này cho thấy rằng sản xuất sen mang lại hiệu quả kinh tế cao cho nông hộ” (Cao & Dương, 2019, tr. 33). Còn theo thống kê năm 2023, nông dân trồng sen của tỉnh có lợi nhuận bình quân hơn 28 triệu đồng/ha (Băng Hảo, 2024). Không chỉ trồng sen, Đồng Tháp còn phát triển kinh tế thông qua du lịch sinh thái gắn liền với sen. Với thế mạnh của mình, Đồng Tháp có thể thu hút khách du lịch thông qua phong cảnh tự nhiên là các đồng sen, tạo nền tảng kinh tế bền vững cho người dân địa phương. Hoa sen bên cạnh hình ảnh mang tính nghệ thuật đã mang lại giá trị kinh tế và là nguồn sinh kế cho người dân. Tuy nhiên, theo người dân, một số giống sen bản địa dần lão hóa và ít có khả năng chống sâu bệnh nên cũng cần sự quan tâm nhiều hơn của lãnh đạo địa phương để người dân có thể an tâm sinh kế.

Không chỉ có giá trị trong văn hóa sinh kế, hoa sen còn thể hiện giá trị trong văn hóa ẩm thực (với rất nhiều món ăn và sản phẩm làm từ sen). Phan (2018, tr. 362) từng nhận xét: “Trong bối cảnh của một vùng đất khẩn hoang, hồn hậu, hào sảng thì văn hóa ẩm thực từ sen như một khoảng lặng, một sự tinh tế giữa lòng phương Nam”. Ngoài ẩm thực sen, văn hóa trang phục (lụa sen, áo dài sen), văn hóa cư trú (không gian đầm sen/ao sen tô điểm không gian cư trú Nam Bộ)... cũng là thế mạnh để Đồng Tháp có thể phát huy và quảng bá. Nhà với không gian sen là một hình ảnh dễ dàng bắt gặp ở Đồng Tháp. Sở thích cư trú gắn bó với thiên nhiên đã, đang và sẽ còn tồn tại lâu dài ở vùng đất này. Bên cạnh giá trị vật chất, hoa sen còn

hiện diện rất nhiều trong văn hóa tinh thần người dân Đồng Tháp, thể hiện qua khí chất con người (hồn sen), thể hiện qua văn hóa nghệ thuật (nghệ thuật tạo hình và nghệ thuật biểu diễn), lễ hội (lễ hội sen), lễ tết và sinh hoạt văn hóa dân gian...

Trong các bài quảng bá văn hóa của địa phương, ngoài giá trị văn hóa ẩm thực và không gian văn hóa của các đồng sen đậm chất Nam Bộ được khai thác khá triệt để, sen còn được nhấn mạnh như tượng trưng cho phẩm chất người Đồng Tháp: nỗ lực vươn lên từ gian khó, nghĩa tình, năng động, sáng tạo... (Trần Ngọc & Thanh Duy, 2022), “thể hiện phẩm chất, tinh thần con người Đồng Tháp vươn lên, không khuất phục trước gian khó và thuần khiết” (Lục Tùng, 2022). Theo thuyết minh ý tưởng Lễ hội sen Đồng Tháp lần thứ II, 2024 của AGS: hoa sen biểu tượng của sự thanh tao, thoát tục, thể hiện đúng cốt cách của con người Việt Nam, là biểu tượng của vẻ đẹp thẩm mỹ, trong đó, bé Sen là hình ảnh vui, gần gũi, mộc mạc (AGS, Thuyết minh ý tưởng Lễ hội sen Đồng Tháp lần thứ II, 2024)...

3.2. Khai thác chất liệu văn hóa của sen trong quảng bá và phát triển du lịch

3.2.1. Tài nguyên tự nhiên và hiện trạng khai thác giá trị sen trong phát triển du lịch ở Đồng Tháp

Đồng Tháp có nhiều cảnh quan thiên nhiên đẹp, là vùng Đất Sen Hồng của đồng bằng châu thổ. Hiện nay, toàn tỉnh Đồng Tháp có diện tích 1.800 ha sen, tập trung tại các huyện Tháp Mười, Cao Lãnh, Tam Nông, Tân Hồng và Thanh Bình, trong đó Tháp Mười nhiều nhất với khoảng 500 ha (Tô Văn, 2024). Việc trồng hoa sen đã góp phần đa dạng sinh học và mang lại giá trị sinh kế cho người dân địa phương. Những năm gần đây, Đồng Tháp có định hướng phát triển sen kết hợp du lịch. Du lịch Đồng Tháp đã tận dụng thế mạnh vẻ đẹp tự nhiên và ý nghĩa biểu tượng của hoa sen để thu hút du khách. Đồng Tháp có các huyện nằm trong khu vực Đồng Tháp Mười, bao gồm Cao Lãnh, Tam Nông, Tháp Mười, Tân Hồng, Hồng Ngự, Thanh Bình (Nguyễn & Phan, 1999, tr. 6), với hệ sinh thái hết sức đa dạng, đã và đang được tỉnh khai thác phát triển du lịch sinh thái: Vườn quốc gia Tràm Chim, Khu du lịch sinh thái – Di tích lịch sử Xẻo Quýt, Khu du lịch sinh thái Gáo Giồng, Khu du lịch sinh thái Đồng Sen... Bên cạnh đó, địa phương còn khai thác giá trị văn hóa, lịch sử qua các khu di tích: Khu di tích Cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc (thành phố Cao Lãnh), Khu di tích Gò Tháp (huyện Tháp Mười)... Ở các khu du lịch sinh thái và các khu di tích đó, không thể thiếu hình ảnh của hoa sen tô điểm cho vẻ đẹp của khu du lịch/khu di tích. Đồng Tháp đã tận dụng vẻ đẹp của hoa sen và ý nghĩa biểu tượng của hoa sen để đưa hình ảnh hoa sen như một loại hoa “đi đâu cũng gặp” ở Đồng Tháp (không chỉ ở các khu du lịch mà còn ở cơ quan công sở, ở ven đường, ở nhà dân...). Theo Nguyễn & cs. (2022, tr. 1279): “trồng sen có thể kết hợp với các hoạt động khác như sen – lúa, sen – cá, sen và du lịch sinh thái để tạo ra sự đa dạng loại hình sản xuất với hiệu quả kinh tế đã được khẳng định”. Như vậy, tỉnh Đồng Tháp đã có sự kết hợp khai thác giá trị tự nhiên, kinh tế và văn hóa của sen, đặc biệt khai thác rất tốt giá trị văn hóa ẩm thực. Tuy nhiên, để kết nối thế mạnh văn hóa, nhằm tạo đà phát triển cho du lịch, cần khai thác tối đa giá trị văn hóa hiện hữu của hoa sen. Những giá trị này là những giá trị mang tính bền vững, mang đặc trưng văn hóa và con người Đồng Tháp, từ đó tạo nên sự nhận diện Đồng Tháp so với các tỉnh khác trong cả nước.

3.2.2. Phát huy giá trị văn hóa của hoa sen trong phát triển du lịch ở Đồng Tháp

Để có thể khai thác sâu hơn chất liệu văn hóa và nhấn mạnh vai trò văn hóa trong phát triển du lịch, chúng tôi đề xuất cần phát huy hơn nữa ba giá trị: giá trị phẩm chất con người, giá trị ký ức văn hóa và các thiết chế văn hóa gắn liền với sen.

a. Giá trị phẩm chất con người

Giá trị phẩm chất con người là giá trị không chỉ của cá nhân mà còn là giá trị của cộng

đồng. Với giá trị phẩm chất cá nhân, có thể kể đến cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc, người gắn liền với vùng đất Đồng Tháp. Cụ Nguyễn Sinh Sắc với tính cách giản dị, thanh bạch, thẳng ngay như hoa sen. Các câu chuyện về cụ Nguyễn Sinh Sắc gắn với vùng đất Đồng Tháp có thể sử dụng để khai thác trong quảng bá giá trị con người. Ngoài Nguyễn Sinh Sắc, vùng đất này còn có những nhân vật lịch sử có khí chất, gắn bó với vùng đất như Võ Duy Dương, Nguyễn Tấn Kiều (Độc Bình Kiều)...: “*Chiều chiều mây giục gió vắn/ Cảm thương Thiên Hộ xả thân cứu đời*” (Ca dao). Ngoài các nhân vật lịch sử trong truyền thống, vùng đất này còn là vùng đất của những con người năng động, sáng tạo, không khuất phục trước khó khăn: “*Làm trai đứng giữa Tháp Mười/ Nêu gương anh dũng cho người đời sau*” (Ca dao). Để quảng bá hơn nữa tinh thần sáng tạo và không khuất phục trước khó khăn của những con người nơi đây, có thể nhìn từ quá trình những người nông dân trồng sen và sáng tạo ra những sản phẩm đa dạng từ sen: “Các phát hiện cho thấy rằng như một ý tưởng sáng tạo, việc trồng sen ban đầu xuất hiện do điều kiện tự nhiên không thuận lợi, sau đó được phát triển như một sinh kế hấp dẫn dựa vào thiên nhiên” (Vo & cs., 2021). Những câu chuyện liên quan đến trồng sen, khai thác các sản phẩm từ sen... của các cá nhân và doanh nghiệp minh chứng cho sự sáng tạo không ngừng nghỉ của lớp người trẻ trong bối cảnh hiện đại.

Ngoài những cá nhân với giá trị phẩm chất đặc trưng, thì tính cách con người Đồng Tháp nói chung cũng có thể đưa vào quảng bá văn hóa và du lịch. Những con người nồng hậu, sáng tạo, chất phát, nghĩa tình là nhân tố tạo nên những giá trị hấp dẫn thu hút khách du lịch. Nguyễn trong *Bảy ngày trong Đồng Tháp Mười* từng nhắc tới con người vùng đất này: “Khí hậu ở đây dễ chịu, đời sống dễ dàng và người thì dễ thương. Sở dĩ người dễ thương có lẽ cũng vì đời sống dễ dàng và khí hậu dễ chịu” (Nguyễn, 1989, tr. 141). Ông cũng từng đánh giá người ở Đồng Tháp Mười là “chất phác, thuần hậu, nhân từ” (Nguyễn, 1989, tr. 141).

Tính cách người dân mộc mạc, thuần phác, hiền hòa... “như hồn sen” là nguồn tài nguyên bền vững, có thể tạo nên thương hiệu cho du lịch Đồng Tháp. Bởi du lịch không chỉ khai thác cảnh đẹp thiên nhiên, mà du lịch còn phải phát triển bền vững ở khía cạnh con người. Nguồn lực con người không chỉ là hoạt động phục vụ du khách của người làm du lịch, mà có thể đến từ trải nghiệm của khách du lịch về người dân ở vùng đất đó. Sự gắn bó với một nơi nào đó, sự quyến luyến và mong trở lại cũng có thể bắt nguồn không chỉ từ “hồn đất” mà còn là “hồn người”.

Như vậy, để nhấn mạnh giá trị văn hóa, nhấn mạnh giá trị phẩm chất con người, không chỉ là nhiệm vụ của những người quản lý, những người tham gia hoạt động du lịch, mà cần phải có sự chung tay góp sức của từng người dân ở địa phương. Sự chung tay của cả cộng đồng trong việc giữ gìn và phát huy các giá trị truyền thống sẽ góp phần hình thành và khắc họa rõ nét bản sắc văn hóa địa phương. Các gia đình, đặc biệt là các gia đình tham gia làm du lịch sinh thái về sen, cũng cần chú ý dựa trên nền tảng truyền thống gia đình Nam Bộ, xây dựng hình ảnh, xây dựng giá trị văn hóa gia đình, cộng đồng để tạo ấn tượng đẹp trong lòng du khách.

b. Giá trị ký ức văn hóa

Theo M. Halbwachs, ký ức bao gồm ký ức cá nhân và ký ức tập thể. Lý thuyết về “ký ức tập thể” của Halbwachs đã đặt nền tảng khái niệm cho “ký ức văn hóa”. Ký ức, theo Halbwachs, là sự trải nghiệm, và các trải nghiệm cá nhân kết hợp thành ký ức được chia sẻ bởi toàn bộ cộng đồng. Lý thuyết ký ức văn hóa của Halbwachs xác nhận ký ức là sản phẩm của sự trải nghiệm, và nó được diễn ngôn trong khuôn khổ văn hóa. Halbwachs cũng nhấn mạnh vai trò vật chất trong việc khơi gợi ký ức (Dinter, 2023, tr. 2). Ký ức giúp con người có thể nhận thức được quá khứ và đặt nó trong mối quan hệ với hiện tại. Như quan điểm của Halbwachs, chúng ta có thể lấy lại quá khứ bằng cách hiểu nó cần được bảo tồn như thế nào trên thực tế (Halbwachs, 1980).

Khai thác giá trị ký ức có thể từ những câu chuyện, những truyền thuyết về sen, ví dụ câu chuyện về Bà Tiên, với truyền thuyết về nàng tiên ngồi khóc bên bầu sen, được hoa sen cho màu để nhuộm áo, và sau đó được nàng tiên trả ơn bằng cách nhỏ máu hồng lên từng đóa hoa sen, để hoa sen có màu hồng phấn kiều sa (Phạm, 2016, tr.263-264). Các câu chuyện về phong tục tập quán trong đời sống cộng đồng trước kia và hiện nay gắn liền với sen của Đồng Tháp Mười/ Đồng Tháp cũng có thể khai thác sâu hơn (hoa sen dâng cúng, món ăn trong gia đình và cộng đồng trong ngày thường và trong dịp giỗ, tết, lễ hội...). Các câu chuyện liên quan đến văn hóa ẩm thực sen, các ký ức của thế hệ trước, đặc biệt là thời kỳ đầu khẩn hoang Nam Bộ, là các yếu tố mang giá trị truyền thống của cộng đồng có thể đưa vào khai thác. Các món ăn mang đậm chất văn hóa thời mở cõi với đặc trưng dân dã miệt vườn như cá lóc nướng trui cuốn lá sen non, hạt sen nướng mọi... là một trong các món ăn có thể khai thác yếu tố văn hóa Nam Bộ thời khẩn hoang. Song song đó, cần khai thác mạnh tư liệu dân gian như ca dao, hò, lý... có gắn với sen: “*Ai về Đồng Tháp mà xem/ Bông sen, bông súng nở chen lúa vàng*”, “*Hoa sen nào của riêng ai/ Quê hương chỉ một, không hai Tháp Mười*” (Ca dao). Kho tàng văn học dân gian là nơi lưu giữ giá trị ký ức. Các truyền thuyết về các vị vua, quan, nhân vật anh hùng lịch sử, chiến khu bung biển Đồng Tháp Mười... cũng là chất liệu văn hóa để tạo nên những câu chuyện văn hóa cho quảng bá hình ảnh Đồng Tháp. Ngoài ra, chúng ta còn có thể khai thác câu chuyện cuộc đời của các cá nhân, các doanh nghiệp trước kia và hiện nay trong quá trình tìm đầu ra cho sản phẩm sen. Bên cạnh đó, cần chú ý giá trị văn hóa của hoa sen trong khảo cổ học. Hình ảnh hoa sen thuộc nền văn hóa Óc Eo được tìm thấy ở Khu di tích Gò Tháp bao gồm hoa sen trang trí trên các nắp nồi gốm, trang trí trên diềm ngói... (Phùng, 2021) cần được giới thiệu và quảng bá nhiều hơn để cho thấy sự gắn kết của hoa sen và vùng đất ngay từ thời văn hóa Óc Eo.

c. Giá trị các thiết chế văn hóa và lễ hội địa phương

Đồng Tháp có rất nhiều công trình kiến trúc là di tích văn hóa lịch sử cấp quốc gia. Các địa điểm có thể kết hợp quảng bá sen: Khu di tích Cụ Phó bảng Nguyễn Sinh Sắc (thành phố Cao Lãnh), Khu di tích Gò Tháp (huyện Tháp Mười)... Bên cạnh đó, để phát huy hơn giá trị văn hóa, có thể kết hợp các thiết chế văn hóa với các lễ hội địa phương. Các giá trị văn hóa vật thể có thể kết hợp cùng giá trị văn hóa phi vật thể để tạo nét đặc trưng cho các lễ hội, thu hút du khách nhiều hơn: “*Ai về đồng Đồng Tháp mà coi/ Mộ ông Thiên Hộ trắng soi lạnh lòng/ Bà con đùm đậu quanh vùng/ Tháng Giêng ngày giỗ xin đừng ai quên*” (Ca dao). Các lễ hội hiện nay có lễ hội Gò Tháp (vía bà Chúa Xứ, lễ giỗ Thiên hộ Dương, Đốc binh Kiêu), lễ hội Sen... Các lễ hội cũng đang được khai thác yếu tố văn hóa tín ngưỡng để thu hút khách du lịch. Tuy nhiên, lễ hội trong bối cảnh hiện đại muốn thu hút sự tham gia của cộng đồng cần nhiều hoạt động bên lề đủ sức lôi cuốn bên cạnh truyền thông quảng bá nhiều hơn. Lễ hội Sen là lễ hội được tỉnh Đồng Tháp tổ chức lần thứ I năm 2022, trong lễ hội kết hợp nhiều hoạt động đa dạng và phong phú. Tuy nhiên, theo ghi nhận của chúng tôi, lễ hội Sen lần thứ II năm 2024, kéo dài trong 4 ngày, tuy có nhiều hoạt động nhưng vẫn chưa thu hút được đông đảo người dân các tỉnh lân cận tham gia. Để có được sự tham gia của cộng đồng, có lẽ cần những giải pháp quảng bá và nâng cao giá trị sen Đồng Tháp nhiều hơn nữa.

3.2.3. Các đề xuất khai thác hiệu quả chất liệu văn hóa hiện hữu của hoa sen trong phát triển du lịch Đồng Tháp

Thông qua các giá trị văn hóa hiện hữu của sen Đồng Tháp, để có thể chuyển giá trị văn hóa thành giá trị kinh tế thông qua phát triển du lịch, chúng tôi đề xuất định hướng khai thác hiệu quả chất liệu văn hóa trong phát triển du lịch như sau:

a. Đẩy mạnh tính kết nối trong các hoạt động du lịch

Hoa sen với giá trị văn hóa của mình có vai trò quan trọng trong phát triển du lịch của

Đồng Tháp. Tuy nhiên, để tạo nên sản phẩm du lịch hấp dẫn, cần có sự kết nối các giá trị văn hóa của hoa sen với các giá trị văn hóa đặc trưng của Đồng Tháp một cách toàn diện nhất.

Đầu tiên, có thể *tăng cường kết nối tuyến điểm và đa dạng các loại hình du lịch*: Để tăng cường sự hấp dẫn cho du lịch Đồng Tháp, cần kết nối các tuyến điểm nội tỉnh và ngoại tỉnh. Liên kết các tuyến điểm một cách hệ thống, có chọn lọc sẽ tránh các điểm du lịch rơi vào tình trạng rời rạc, thiếu kết nối. Hình ảnh hoa sen cần khai thác hợp lý, tránh đơn điệu, và tránh du khách “bội thực sen”. Theo đó, kết nối nội tỉnh có thể lựa chọn kết nối các tuyến điểm du lịch trong tỉnh Đồng Tháp có khai thác yếu tố sen thành “cung đường sen Đồng Tháp” (Khu du lịch sinh thái Đồng Sen, Lăng cụ Phó Bảng Nguyễn Sinh Sắc, Vườn quốc gia Tràm Chim, Khu di tích Gò Tháp, Làng hoa Sa Đéc, Khu di tích Xẻo Quýt, Khu du lịch sinh thái Gáo Giồng, chùa Phước Kiến...). Sự kết hợp khai thác các yếu tố tự nhiên - văn hóa - lịch sử sẽ tạo nên tính đa dạng cho cung đường sen. Về kết nối ngoại tỉnh, có thể kết nối với các tỉnh lân cận để đẩy mạnh phát triển du lịch như Long An, Tiền Giang nhằm khai thác văn hóa vùng Đồng Tháp Mười. Đồng Tháp Mười đặc trưng văn hóa bung biển, và cũng là vùng đất gắn với hình ảnh hoa sen. Như vậy, ở mỗi điểm đến, đều có bóng dáng hoa sen, nhưng việc thưởng hoa sẽ nhẹ nhàng, vừa đủ khi hoa sen được kết hợp khéo léo với các yếu tố văn hóa khác. Ngoài ra, cần đẩy mạnh tính đa dạng trong loại hình du lịch, kết hợp nhiều loại hình du lịch với nhau: du lịch sinh thái, du lịch nghỉ dưỡng, du lịch nông nghiệp, nông thôn, du lịch tâm linh... để tạo sự hấp dẫn cho nhiều đối tượng du khách khác nhau.

Kế đến, cần *chú trọng kết nối giá trị văn hóa vật chất và tinh thần*: Như đã phân tích, hoa sen bao hàm cả giá trị vật chất lẫn tinh thần. Để đẩy mạnh quảng bá hình ảnh hoa sen trong du lịch, cần kết nối cả giá trị văn hóa vật chất và tinh thần của hoa sen. Du lịch sen kết hợp giá trị văn hóa vật chất như văn hóa ẩm thực, văn hóa trang phục, văn hóa cư trú, văn hóa mưu sinh, văn hóa đi lại... trong chuỗi hoạt động kết nối. Trong chuỗi hoạt động này du khách sẽ thưởng thức các món ăn được chế biến từ sen, mặc các trang phục lụa sen, áo bà ba có hoa văn sen, cư trú trong những ngôi nhà sàn trên đồng sen, chèo ghe xuồng ngắm sen/hái sen trong không gian sen, tham quan các làng nghề liên quan đến sen, tự tay thực hiện các sản phẩm từ sen... Bên cạnh việc thưởng thức giá trị văn hóa vật chất, các hoạt động du lịch sẽ kết hợp xen kẽ hưởng thụ văn hóa tinh thần thành một chuỗi “Khám phá hồn Đất, hồn Sen”: cùng hòa mình với cộng đồng vào các sinh hoạt ngày thường, sinh hoạt lễ hội và sinh hoạt văn hóa tín ngưỡng... thưởng thức các loại hình nghệ thuật liên quan đến sen, nghe các câu chuyện kể về sen, về hành trình sáng tạo sản phẩm sen của những người con Đất Sen Hồng... Các giá trị vật chất và tinh thần cần kết nối một cách hòa quyện, và dành thời gian cho du khách có thể tự thẩm thấu. Để tạo thế mạnh cạnh tranh với các tỉnh thành khác, Đồng Tháp cần khai thác lợi thế đặc trưng văn hóa trong phát triển du lịch. Ngoài văn hóa sông nước đậm nét Nam Bộ, có thể nhận diện văn hóa Đồng Tháp qua đặc trưng mùa nước nổi và đặc trưng bung biển... để du lịch Đồng Tháp trở nên khác biệt.

b. Đẩy mạnh truyền thông quảng bá hình ảnh hoa sen

Truyền thông đóng vai trò quan trọng trong quảng bá hình ảnh hoa sen Đồng Tháp và vùng đất sen hồng. Tuy nhiên, ở Việt Nam, không chỉ riêng Đồng Tháp trồng sen, nên khi quảng bá những hình ảnh đẹp của sen, thì cần liên kết những hình ảnh đó với văn hóa và con người Đồng Tháp. Bên cạnh đó, cần đa dạng hình thức truyền thông để tiếp cận các đối tượng khách du lịch với các nhu cầu khác nhau. Mỗi đối tượng tùy theo giới tính, độ tuổi, thu nhập... sẽ có cách tiếp cận truyền thông theo một cách riêng. Đối với giới trẻ, cần tăng cường các kênh quảng bá về sen Đồng Tháp trên các trang mạng xã hội (Youtube, Facebook, Tiktok, Instagram...). Đặc biệt, cần nhiều sản phẩm du lịch với dịch vụ và hàng hóa đa dạng hơn để mang tính thu hút cao.

Ngoài ra, cần truyền thông đẩy mạnh thương hiệu sen Đồng Tháp mạnh mẽ hơn để có

thể gắn giá trị văn hóa với giá trị kinh tế thông qua quảng bá sản phẩm từ sen của các doanh nghiệp ở Đồng Tháp. Bên cạnh đó, có thể kết nối với các nhãn hàng lớn đã có chỗ đứng trên thị trường nhằm phối hợp khai thác sản phẩm từ sen Đồng Tháp (như trường hợp nhãn hàng Cocoon Vietnam chọn chất liệu sen ở Hậu Giang làm nên các sản phẩm Sen Hậu Giang: nước sen Hậu Giang, sữa rửa mặt sen Hậu Giang, sáp dưỡng ẩm đa năng sen Hậu Giang...). Đây cũng là cách thức quảng bá hình ảnh sen Đồng Tháp mà tỉnh có thể tham khảo.

Bên cạnh đó, quà lưu niệm đặc trưng cũng là một dấu ấn cho du lịch, tạo nên giá trị kinh tế. Sản phẩm lưu niệm không chỉ được du khách mua về làm kỷ niệm, như là một hình ảnh đáng ghi nhớ của một vùng đất, mà quà lưu niệm còn có thể mang sứ mạng quảng bá văn hóa, khi món quà đó được khách du lịch mua về để trao tặng cho nhiều người khác. Đối với Đồng Tháp, ngoài các sản phẩm làm từ sen là thực phẩm, mỹ phẩm, cần tăng cường truyền thông hơn cho quà lưu niệm. Hiện nay, quà lưu niệm của Đồng Tháp liên quan đến sen như nón sen, túi xách sen, hoa sen khô, bé sen, ẩm trà, móc khóa... khá đa dạng và đẹp nhưng vẫn chưa được nhiều người biết đến. Quá trình sáng tạo các sản phẩm lưu niệm với bàn tay khéo léo của người Đồng Tháp cần được quảng bá rộng rãi hơn.

5. Kết luận

Khai thác chất liệu văn hóa trong quá trình quảng bá và phát triển du lịch ở Đồng Tháp không chỉ một sớm một chiều mà là một quá trình lâu dài. Đối với cảnh đẹp thiên nhiên, con người có thể dễ dàng thưởng thức và cảm nhận, nhưng những giá trị văn hóa thì cần phải có thời gian. Do đó, việc đưa các giá trị văn hóa vào khai thác du lịch là một quá trình lâu dài và bền bỉ. Song song với quảng bá văn hóa và phát triển du lịch cần xây dựng giá trị văn hóa và con người Đồng Tháp một cách bền vững. Quảng bá văn hóa cần phải đi từ thực tiễn, bám sát thực tiễn. Các giá trị văn hóa cần được giới thiệu đến du khách một cách nhẹ nhàng, tự nhiên, để du khách tự cảm nhận và thẩm thấu. Như vậy, du khách khi đến Đồng Tháp không chỉ thưởng thức vẻ đẹp của sen, ăn những món ẩm thực từ sen mà còn cảm nhận “cái hồn” Đồng Tháp qua hình ảnh sen, đó là vẻ đẹp văn hóa của con người và vùng đất, đúng như khẩu hiệu “Đồng Tháp - thuần khiết như hồn sen” mà du lịch Đồng Tháp đang hướng đến.

Tài liệu tham khảo

- Băng Hào. (Ngày 9 tháng 5 năm 2024). Sản phẩm từ sen rộng đường xuất khẩu. *VnEconomy*. Truy cập từ: <https://vneconomy.vn/san-pham-tu-sen-rong-duong-xuat-khau.htm#:~:text=Theo%20Sở%20Nông%20ng nghiệp%20và,và%20đa%20dạng%20sinh%20h%E1%BB%8Dc>.
- Cao, T. T., & Dương, N.T. (2019). Phân tích hiệu quả sản xuất sen tại huyện Tháp Mười tỉnh Đồng Tháp. *Tạp chí Khoa học Đại học Đồng Tháp*, 39, 26-34.
- Dinter, M. T. (2023). Introduction: What is Cultural Memory? In *Cultural Memory in Republican and Augustan Rome*. Cambridge: Cambridge University Press & Assessment.
- Halbwachs, M. (1980). *The collective memory*. New York: Harper & Row.
- Hills, M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. *Online Readings in Psychology and Culture*, 4(4), <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1040>.
- Kiều, T. H. (2011). Biểu tượng hoa sen trong văn hóa Việt. *Tạp chí Di sản văn hóa*, 2(35), 15-18.
- Lê, N. V. (2016). *Hệ giá trị gia đình Việt Nam*. Hà Nội: NXB Khoa học Xã hội.

- Lục Tùng. (Ngày 7 tháng 6 năm 2022). Đồng Tháp, đóa sen hồng của đồng Bằng sông Cửu Long. *Đồng Tháp*. Truy cập từ <https://www.baodongthap.vn/kinh-te/dong-thap-doa-sen-hong-cua-dong-bang-song-cuu-long-106009.aspx>.
- Nguyễn, H. L. (1989). *Bảy ngày trong Đồng Tháp Mười*. Long An: Long An.
- Nguyễn, N. T. (2020). *Nghi lễ và biểu tượng trong nghi lễ*. Thành phố Hồ Chí Minh: NXB Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.
- Nguyễn, Q., & Phan, V. D. (1999). *Đồng Tháp Mười nghiên cứu phát triển*. Hà Nội: NXB Khoa học xã hội.
- Nguyễn, V. C., Nguyễn, V. H., Hoàng, D. H., Lê, C. H. C., Trần, C. U., Nguyễn, T. D., & Nguyễn, T. P. (2022). Tổng quan hoạt động trồng sen và tiềm năng đa dạng hóa sản phẩm sen của nông hộ. *Tạp chí Khoa học nông nghiệp Việt Nam*, 20(9), 1272-1280.
- Phạm, T. H. (2016). Bàu Tiên - thiên đường của sự thuần khiết. Trong *Gò Tháp - di tích quốc gia đặc biệt* (263-266). Thành phố Hồ Chí Minh: NXB Văn hóa văn nghệ.
- Phan, N. P. L. (2018). Khai thác giá trị văn hóa ẩm thực từ sen trong hoạt động du lịch tại Đồng Tháp. Trong *Giảng dạy nghiên cứu Việt Nam học và tiếng Việt 2018* (358-365). Thành phố Hồ Chí Minh: NXB Đại học Quốc gia Thành phố Hồ Chí Minh.
- Phùng, Q. D. (Ngày 29 tháng 8 năm 2021). Hình ảnh hoa sen trên cỏ vật ở Khu di tích Gò Tháp. Truy cập từ https://bqlkdtgt.dongthap.gov.vn/chi-tiet-bai-viet/-/asset_publisher/1mOzUrGkrDAE/content/id/7454462.
- Tô Văn. (Ngày 25 tháng 4 năm 2022). Đồng Tháp đẩy mạnh các hoạt động kinh tế du lịch từ sen. *Công thông tin điện tử Đồng Tháp*. Truy cập từ https://dongthap.gov.vn/chi-tiet-bai-viet/-/asset_publisher/1mOzUrGkrDAE/content/id/11063094.
- Trần, L. B., & Trịnh, S. (2017). *Thế giới biểu tượng trong văn hóa di sản*. Hà Nội: NXB Hồng Đức.
- Trần Ngọc & Thanh Duy. (Ngày 17 tháng 11 năm 2022). Sen hồng từ biểu tượng đến chuyện thương hiệu, đầu tư một vùng đất. *Thanh Niên*. Truy cập từ <https://thanhnien.vn/di-doc-mien-tay-dung-chan-dong-thap-dat-sen-hong-tu-bieu-tuong-den-chuyen-thuong-hieu-1851522389.htm>.
- Trần, N.T. (2016). *Hệ giá trị Việt Nam từ truyền thống đến hiện đại và con đường tới tương lai*. Thành phố Hồ Chí Minh: NXB Văn hóa Văn nghệ.
- Vo, H. T. M., van Halsema, G., Hellegers, P., Wyatt, A., & Nguyen, Q. H. (2021). The Emergence of Lotus Farming as an Innovation for Adapting to Climate Change in the Upper Vietnamese Mekong Delta. *Land* 2021, 10, 350. <https://doi.org/10.3390/land10040350>